

(článok v UN)

DOLEŽITOSŤ ŠKOLSKÉHO ŠPECIÁLNEHO PEDAGÓGA NA ZÁKLADNÝCH ŠKOLÁCH

Konečne sa začína naplňovať aj v praxi Zbierka zákonov SR č. 43/1996, kde sa na s. 421 stanovuje, že v jednej škole môže byť aj viac školských špeciálnych pedagógov a úlohou školských špeciálnych pedagógov je podieľať sa na vypracovaní individuálneho plánu vzdelávania dieťaťa a poskytovať individuálne špeciálno-pedagogické, terapeutické a rehabilitačné služby.

Špeciálny pedagóg na niektorých školách učí v špeciálnej či tzv. vyrovnávacej triede, kde sú deti s problémami v učení. Školský špeciálny pedagóg však nemá „svoju“ triedu, kde je triednym učiteľom, ale zaoberá sa žiakmi s problémami v čítaní, písaní, pravopise, matematike, čiže poruchami učenia z celej školy.

Je potrebné, aby bol špeciálny školský pedagóg na škole? Reakcia učiteľov prvého stupňa je jednoznačná. Dá sa povedať, že odbreňuje od práce najviac práve týchto kolegov a kolegyné.

1. Čo treba robiť na začiatku?

Po príchode do ZŠ by mal školský špeciálny pedagóg prejsť formou náčuvov všetky triedy prvého stupňa s tým, že ho učitelia vopred upozornia na problémové deti. Niekedy to však ani nie je potrebné, také viditeľné je narušenie žiakov.

Špeciálny pedagóg by však mal vopred na porade učiteľom vysvetliť, že ich nejde kontrolovať, kritizovať, ale zaujíma ho, aký vzťah k problémovému žiakovi majú ostatní spolužiaci. Úplne ideálne však je, ak špeciálny školský pedagóg sám odučí v triede jednu hodinu, najlepšie slovenského jazyka.

Keď sa k vám deti dostanú na celkový rozbor príčin neúspechu, potom treba učiteľovi vysvetliť, akým spôsobom budete postupovať, aby došlo k zlepšeniu. Samozrejme, že priebežne si vymieňate svoje poznatky o tom, či je to úspešné, alebo treba zmeniť formy a metódy.

Podľa zoznamu žiakov si školský špeciálny pedagóg vypracuje rozvrh. Priama práca so žiakmi má pokryť 22 hodín. Nie je to ľahké zosúladiť, pretože nie je mysliteľné, aby žiak celý školský rok chýbal napr. na hodine prírodopisu a pod. Ideálne je doučovanie pri poruche čítania - pracovať so žiakom práve počas hodiny čítania, prípadne na hodinách TV, VV a PV. Pokiaľ sa to inak nedá, školský špeciálny pedagóg by mal v skrátenej verzii so žiakom prebrať to učivo, ktoré sa práve preberá na hodine a až potom sa venovať nápravnej práci. Žiaci druhého stupňa môžu prísť aj po skončení vyučovania, aj keď je to nevyhovujúce z hľadiska psychohygieny.

Takisto treba rátať pri zostavovaní rozvrhu s tým, že v priebehu školského roka sa bude dva - tri razy prerábať. Niektorí sa zlepšia, niektorí noví s problémom pribudnú.

Zatiaľ sa mi darí pracovať len jednotlivo. Ak ide o dieťa s dyslexiou či dysortografiou, pracujeme spolu 40 minút. Pokiaľ ide len o zrýchlenie tempa čítania, či vnímanie dĺžňov, delím tento čas a beriem dvoch žiakov po 20 minút. Žiakov posielam do triedy 5 minút pred koncom hodiny, aby si stihli zapísať prípadnú domácu úlohu.

Zásadne žiakov od učiteľov pýtam pred začiatkom hodiny a informujem sa, čo sa bude na hodine preberať. Pri deťoch so zníženou pozornosťou a spomaleným tempom práce sa mi začala osvedčovať účasť na vyučovaní a priamo s dieťaťom či skupinkou žiakov pracovať podľa pokynov vyučujúceho.

2. Ako treba pracovať s problémovým dieťaťom?

Na dverách ako menovku mám každý mesiac iný obrázok vždy s menom a uvedením triedy žiaka - autora. A veru sú aj takí, čo pravidelne kontrolujú, či ich obrázok tam ešte visí.

Veľkú motivačnú úlohu zohráva zariadenie miestnosti špeciálneho pedagóga. Deti tam predsa nechodia za trest, preto ich isto poteší nástenka s kresbami detí, fotografie detí na dverách v okne, z ktorého vykúka slnko s jablkom a červíkom, konáriky vo váze, koberec, traja vodníci z látky na stene, balóny, farebné skladačky a kubusy.

Každé dieťa, ktoré ku mne príde, musí najskôr absolvovať krátku rozcvičku. Za veľmi dôležité pre každé dieťa pokladám slová - chcem, dokážem, viem, som šikovný, najšikovnejší na svete. Visia hneď pri dverách a podľa druhu poruchy ich dieťa musí konkretizovať. Napríklad - chcem dobre čítať, dokážem dobre čítať, viem dobre čítať. Napokon sa zdôrazní červeno napísaná veta - Som šikovný, najšikovnejší na svete.

Zúčastnila som sa zatiaľ na dvoch kurzoch kineziológie, a práve na základe tu získaných poznatkov používam niektoré cvičenia. Na precvičovanie očných pohybov slúži ležatá osmička, nekonečno, kde dieťa natiahnutou rukou pomaly opisuje jej tvar a očami ho sleduje. Pomáha na zlepšenie písma, čítania a celkovej koordinácie.

Veľké X na ďalšom plagáte pomáha pri krížových pohyboch. Krížové pohyby ruky a nohy slúžia najmä na odblokovanie ľavej a pravej hemisféry a zlepšenie pravoľavej orientácie, ale aj na zlepšenie čítania a písania. Pri poslednom plagáte žiak opisuje kruhu. Okrem iného to napomáha koncentrácii, ale aj čítaniu i písaniu. (C.A.Hontz, Kurz jednotného mozgu 1997, Dennison-Dennisonová, Cvičenie mozgu a Zapni si mozog, 1993)

Na prvom sedení si deti obkreslia ruku a do každého prsta napíšu stručne svoje želanie, čím by chceli byť, čo by chceli dosiahnuť, čo im chýba ku šťastiu. V prípade dostatku času, či neochoty pracovať dávam deťom nakresliť obrázok, ktorý slúži ako menovka na dverách.

ŠŠP - rodinné prostredie a výchova.

Pokiaľ je na škole ideálna situácia, tieto vyšetrenia robí školský psychológ a školský špeciálny pedagóg používa už iba niektoré špeciálno-pedagogické metódy na doplnenie diagnostikovania. Osvedčuje sa aj Orientačná skúška pripravenosti na školu od Karola Konárika a Kresebný test školskej prispôsobivosti (Tove Krogg - Gajdošová - Herényiová).

Sindelarová.....

Pre poruchy písania sú veľmi dobré cvičenia Tymichovej (Nauč mě číst a psát), ktoré treba napísať na fólie a kombinovať pri písaní na lavicu, tabuľu, vo vzduchu, obkresľovať priesvitným papierom. Používam aj Písanku pre 1. ročník ZŠ, ale aj Písanie v 1. ročníku osobitných škôl od Olgy Szontagovej (Učebné pomôcky banská Bystrica) a Písanie v 2. ročníku osobitných škôl od Evy Brestenskej (Učebné pomôcky Banská Bystrica).

Pri poruchách osvojovania pravopisu mi veľmi pomáha vynikajúci Pracovný list k Našej knihe a vecnému učeniu pre 2. ročník osobitných škôl od Evy Brestenskej a Evy Roskopfovej (SPN 1993). Deti skladajú slová a vety pri obrázkoch z nastrihaných slabík a hlások. Výborná je aj plastová skladacia abeceda.

Osvedčilo sa mi aj nadiktovanie diktátu, ktorý si potom dieťa ceruzkou podľa učebnice samo opraví. Potom mu podčiarknem celé slová, kde sú ešte chyby, a ono ich musí opraviť inou ceruzkou. Napokon perom obťahuje červene správne napísané slovo, potom ho píše po lavici, na tabuľu a napokon na lístok. Pritom nahlas hovorí, čo píše. Z takejto kartotéky raz začas nadiktujem diktát a ak žiak slovo napíše dobre, podčiarkne sa a odloží. Ak nesprávne, vytvorí ho zo skladacej abecedy a objaví sa v diktáte nabudúce.

Na zrýchlenie čítania využívam tabuľky s otvorenými a zatvorenými slabikami (va, los, emu), ktoré čítajú pomocou odkrývania a zakrývania jednotlivých slabík. Ďalší text so slovami žiaci čítajú po jednom riadku s jedným okom zatvoreným, potom s druhým zatvoreným a striedavo. Rýchlosť čítania v tabuľkách nenápadne či nápadne stopujem.

Spočiatku sú žiaci rozrušení, ale postupne si zvyknú a dosiahnutý čas ich motivuje k zlepšeniu čítania. Je to však problematické u detí so sklonom k zajakávaniu. Dyslektikom však dokazuje, že sa síce pomaly, ale isto zlepšujú.

Najviac sa mi osvedčil výborný súbor cvičení Olgy Zelinkovej Cvičení sluchové analýzy a syntézy, Cvičení pravo - levé orientace, Rozlišování b - d- p, Čtenářské tabulky, Rozlišování slabik dy-di, ty-ti, ny-ni, Rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek (Pražská pedagogicko-psychologická poradna 1995).

Pre deti, ktoré majú problémy s dĺžkami, teda s rozlíšením krátkych a dlhých slabík, je azda najobľúbenejšou pomôckou zvonček. Dobrým nápadom je aj nahrávanie detí na magnetofón a zopakovanie záznamu napríklad po šiestich mesiacoch.

Príbeh z čítanky a práca s ním....

Najhoršie je to však pri poruchách matematických schopností. Horko-t'ažko sa dá zohnať Nauč mě počítat od M. Kumorovitzovej a J. Nováka, (Augusta, Litomyšl 1994). Pri definovaní počtu prvkov deti stláčajú guľky plastelíny, aby cítili počet, ďalej hmatom určujú väčší či menší tvar, na dominových kockách väčší či menší počet bodiek atď.

Ako zdôrazňuje Zelinková, pri poruchách učenia nejde len o jeden problém, ale o rozvíjanie jednotlivých funkcií, ktoré sú zrejme vo vývoji oneskorené a tvoria jeden článok celého reťazca príčin porúch učenia. Preto je najlepšie striedať činnosti, aby sa dieťa nemalo čas nudiť a bolo zvedavé, čo sa ešte bude robiť. Začíname napr. zložením skladačky, potom analýzou a syntézou v PL Naša reč, krátky diktát a oprava, slovný futbal, PLO podľa obrázka, Setonova hra na zapamätanie predmetov, ukladanie geometrických tvarov podľa istých zákonitostí, bludisko, rozstrihané vybrané slová, zvonček a hodina je preč.

3. Čo potrebuje špeciálny školský pedagóg k svojej práci?

Keď má školský špeciálny pedagóg spravený rozvrh, zaužívaný postup na diagnostikovanie, potrebuje systém nápravných cvičení a dobrú literatúru - teoretické zázemie. K základnej literatúre patria tituly Z. Matějček Vývojové poruchy čtení,(SPN, Praha 1995) Poruchy učení Olgy Zelinkovej, (Portál 1996), ale aj teoretické práce Ladislava Košča a ostatní už spomínaná literatúra. Rozhodne je jej viac, stačí spomenúť mená ako Sindelarová, Treuová, Mlčochová, Pokorná, Mikulajová - Rafajdusová, atď.

Veľmi dôležitá je spolupráca s učiteľmi, výchovným poradcom, školským psychológom a rodičmi. Mala by byť koordinovaná, aby sa nestalo, že jeden ťahá čihí a druhý hota.

Rozhodne by nemal byť špeciálny školský pedagóg ukrytý vo svojej miestnosti a len chodiť pýtať žiakov od učiteľov. S učiteľmi sa treba cez prestávku porozprávať nielen o problémoch so žiakmi, ale aj o iných témach, lebo inak medzi seba školského špeciálneho pedagóga neprijmú.

Školský špeciálny pedagóg by mal byť priateľský voči deťom, učiteľom i rodičom a jednoznačne dávať svojim postojom najavo, že je na škole preto, aby pomohol deťom pri zmenšovani a odstraňovaní ich problémov. S každou ďalšou preštudovanou knihou sa dá činnosť nápravy porúch učenia zlepšiť, spraviť zaujímavejšou a efektívnejšou.